

Transect-addendum

Puttershoek, Arent van Lierstraat 30e Gemeente Binnenmaas (ZH)

Een addendum voor de rapportage van het archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek

transect

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ► ADVIES

Colofon

Titel	Puttershoek, Arent van Lierstraat 30e, Gemeente Binnenmaas (ZH). Een addendum voor de rapportage van het archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek
Auteur	E. Mol
Versie	Concept, versie 1.0
Datum	01-08-2017
Oorspronkelijk rapport	Verboom-Jansen, M. & A.J. Wullink, 2010. <i>Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Arent van Lierstraat te Puttershoek, gemeente Binnenmaas (ZH), Geldermalsen (ARC-Rapport 2010-223).</i>
Projectnummer	17060082
Onderzoeksmelding	42.914
Opdrachtgever	Buro SRO Het Goylaan 11 3525 AA Utrecht
Uitvoerder	Transect b.v. Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Bevoegde overheid	Gemeente Binnenmaas
Beheer en plaats documentatie	Transect b.v., Utrecht

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales Senior KNA Prospector	01-08-2017	

ISSN: 2211-7067

© Transect b.v., Utrecht

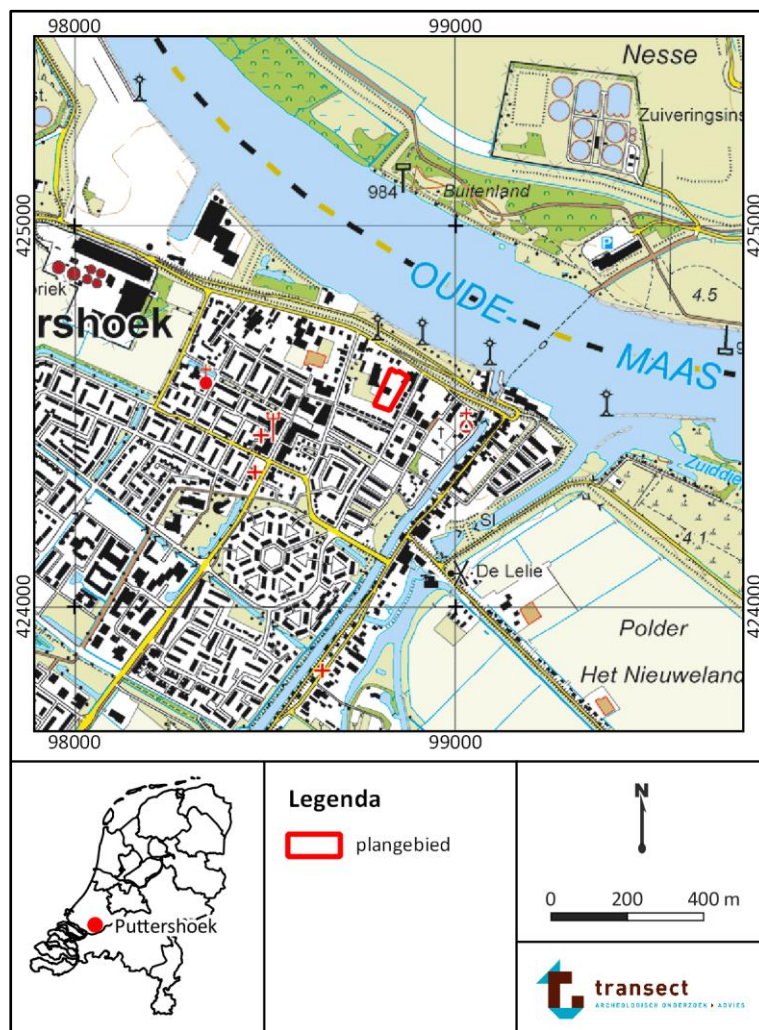
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Project gegevens

Plaats	Puttershoek
Toponiem	Arent van Lierstraat 30e
Gemeente	Binnenmaas
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	43F
Perceelnummer(s)	2861
RD-coördinaaten (X,Y)	NW: 98.841, 424.660 NO: 98.881, 424.633 ZO: 98.829, 424.518 ZW: 98.786, 424.533

Binnen het archeologisch onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarbinnen de bodemingrepen worden uitgevoerd. In dit geval bevindt het plangebied zich ten zuiden van de Arent van Lierstraat, ten westen van de Wilhelminastraat en ten noorden van de Julianastraat.

Figuur 1. Topografische kaart met de locatie van het plangebied.

Op de locatie was voorheen een agrarisch bedrijf aanwezig dat grotendeels is gesloopt. Momenteel ligt het terrein nog grotendeels braak (zie omslagafbeelding). Het oppervlak van het plangebied beslaat ca. 4.980 m². De maaiveldhoogte op het terrein varieert van ca. 0,5m -NAP tot 0,1m -NAP.

Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied, in een straal van ca. 1.000 m, dat bij het onderzoek wordt betrokken om tot een beter inzicht te komen in de landschappelijke, archeologische en (cultuur)historische situatie in het plangebied.

Aanleiding

Met betrekking tot het plan- en onderzoeksgebied is in 2010 reeds een archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek uitgevoerd en gerapporteerd (Verboom-Jansen & Wullink 2010).

Aanleiding hiervoor was de ontwikkeling van het terrein ten behoeve van nieuwbouwwoningen.

Transect b.v.¹ heeft begin augustus 2017, in opdracht van Buro SRO, een aanvulling op het bovengenoemde rapportage geschreven, resulterend in onderliggend addendum. Hiermee is het inmiddels verouderde rapport uit 2010 geactualiseerd voor de realisatie van extra nieuwbouw op het terrein. Vanwege de aard van dit document, en om dubbel werk te voorkomen, zijn met name wijzigingen en toevoegingen ten opzichte van het originele rapport uitgewerkt. Op deze manier blijft het originele rapport een opzichzelfstaand product, dat tezamen met dit document gelezen dient te worden.

Methodiek

Het originele rapport van Verboom-Jansen & Wullink dateert uit 2010 en is daarmee wetenschappelijk gezien verouderd en mogelijk onvolledig. Het mist mogelijk belanghebbende informatie die in de periode 2010 tot heden is opgedaan door bijvoorbeeld recent archeologisch onderzoek dat in het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden.

Ten behoeve van het bureauonderzoek zijn de bodemkaart, paleogeografische kaarten (bijlage 2), de geomorfologische kaart, historisch kaartmateriaal en de archeologische databestanden (bijv. Archis3, bijlage 3) opnieuw bekeken en vergeleken met de resultaten van het rapport uit 2010. Daar waar aanpassing en/of aanvulling nodig bleek, is dit opgenomen in onderliggend document.

Ten behoeve van het verkennend booronderzoek, zijn op 27 juli 2017 drie aanvullende boringen op het terrein gezet door dhr. M. Sonneveld (KNA Archeoloog BA; zie bijlage 4). De boringen zijn handmatig gezet met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. Vanaf het punt dat de bodem dit toeliet is gebruik gemaakt van een gutsboor met een diameter van 3 cm, tot een diepte van maximaal 400 cm -Mv. De opgeboorde monsters zijn handmatig verbrokken, versneden en doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals bot, aardewerk, baksteen, bewerkt vuursteen en houtskool). De boringen zijn gefotografeerd, waarna ze zijn beschreven volgens de NEN5104 en de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB; SIKB 2008). De foto's en beschrijvingen zijn terug te vinden in bijlage 5 en 6.

¹ Transect b.v. voldoet aan de eisen zoals gesteld in de kwaliteitsnorm 'BRL SIKB 4000', versie 4.0, en is gecertificeerd door middel van een procescertificaat. Transect b.v. is certificaathouder van de volgende protocollen: 'KNA Protocol 4001 Programma van Eisen', 'KNA Protocol 4002 Bureauonderzoek', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Overig', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Proefsleuven' en 'Protocol 4004 Opgraven', en staat geregistreerd bij het RCE en de SIKB.

Aanvullende resultaten

Archeologische waarden

Met uitzondering van het onderzoek in 2010 is in het plangebied niet eerder een archeologische onderzoek uitgevoerd. Ook zijn geen archeologische vondsten of waarnemingen gemeld binnen het plangebied. Tenslotte ligt het plangebied niet in een zone aangemerkt als een archeologisch waardevol terrein (AMK-terreinen).

Net buiten het onderzoeksgebied (op circa 1.160 meter afstand, ten zuidwesten van het plangebied) is wel een archeologisch monumentterrein aanwezig langs de Sportlaan. Het terrein is reeds door Verboom-Jansen & Wullink (2010) aangestipt: het betreft een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnr. 16.164; zie bijlage2) met sporen van bewoning uit de periode Laat-Neolithicum-Vroege Bronstijd (Van der Heijden, 1999). In de proefputten van het ADC (1999) werd weliswaar bijna geen materiaal aangetroffen, maar een nabijgelegen slootkant bleek zeer rijk met aardewerkfragmenten en vuurstenen artefacten uit de periode van de Klokbekercultuur (2400-2000 v. Chr.; SOB Research 1996).

Sinds 2010 zijn er in het onderzoeksgebied geen nieuwe archeologische monumentterreinen bijgekomen.

Onderzoeksmeldingen zijn in de omgeving redelijk talrijk. Verboom-Jansen & Wullink (2010) hebben reeds de meest belanghebbende tot en met het jaar 2010 behandeld (paragraaf 2.2.) Sinds 2010 zijn in het onderzoeksgebied vier nieuwe archeologische onderzoeken geregistreerd:

- *Onderzoeksmelding 2331166100*: betreft een onderzoek aan de Julianastraat, direct ten zuiden van het huidige plangebied. IDDS Archeologie B.V. heeft hier in 2011 een booronderzoek uitgevoerd (Koekkelkoren & Moerman 2011). De resultaten van het bureauonderzoek wezen uit dat het mogelijk is om in het noordwesten van het plangebied resten aan te treffen vanaf het Neolithicum. Verder werden resten vanaf de IJzertijd verwacht op het veen en op de dekafzettingen. Het booronderzoek heeft echter uitgewezen dat de ondergrond van het plangebied grotendeels is verstoord. De top van het veen is weggespoeld en afgedekt met een kleilig pakket van overstromingsafzettingen. Eventuele aanwezige resten zijn daarmee verdwenen.
- *Onderzoeksmelding 2387795100*: betreft een bureauonderzoek dat IDDS Archeologie B.V. in 2012 heeft uitgevoerd voor het Suiker Unie terrein. Het terrein is relatief groot en ligt op een variabele afstand van ca. 300 m tot 2.000 ten noordwesten van het huidige plangebied. Het plangebied is opgedeeld in vier adviescategorieën van hoge tot lage, al dan niet geverifieerde verwachtingen. Voor de deelgebied met een hoge of middelhoge geverifieerde verwachting is een verkennend booronderzoek geadviseerd. Voor de overige gebieden werd geadviseerd om enkele controle boringen te zetten. Voor de gebieden met een lage geverifieerde verwachting werd geen vervolgonderzoek geadviseerd (bron: Archis3, rapport ontraceerbaar). Volgens de actuele en bereikbare databestanden heeft vervolgonderzoek op het terrein tot op heden nog niet plaatsgevonden.
- *Onderzoeksmelding 2394241100*: betreft een archeologische begeleiding dat SOB Research in 2013 heeft uitgevoerd aan de Sportlaan, circa 1.000 m ten zuidwesten van het plangebied. Tijdens het veldwerk is geen archeologische vindplaats aangetroffen. Ook zijn er geen duidelijke aanwijzingen gevonden, dat er archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn. Vervolgonderzoek werd daarom niet noodzakelijk geacht (Van Wilgen 2011).
- *Onderzoeksmelding 3293730100*: in 2015 heeft SOB Research een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op een 1,7 ha groot terrein, op ruim 1.000 m ten zuidwesten van het plangebied, aan de Groeneweg/Oogstlaan (Wijk van je leven). Uit eerder onderzoek in 2006 (bureau- en

booronderzoek) was reeds aangetoond dat het meest hooggelegen deel van de Puttershoek-stroomrug in de ondergrond is gelegen, in of meer ter hoogte van en parallel aan de Oogstlaan (Van Bosch & Uleners 2017). Ter hoogte van alle zes de proefsleuven is een intacte bodemopbouw aangetroffen met een subrecent opgebracht dek dat werd gerelateerd aan het sportveld dat hier voorheen aanwezig was. Aan het westen van het plangebied werden archeologische indicatoren in de vorm van houtskool aangetroffen (zie roze ster in bijlage 3). Relatief centraal in het plangebied (proefsleuf 3) bevatte ook archeologische sporen en vondsten. De sporen bestaan o.a. uit brandplaatsen uit het Laat-Neolithicum. De sporen bevatten verbrand dierlijk materiaal, scherven aardewerk (enkele fragmenten relatief dunwandige Veluwe Klokbeke en fragmenten dikkere (Hals-)Potbekers) en vuurstenen artefacten (afslagen). Verwacht wordt dat in het plangebied meer resten uit het Laat-Neolithicum aanwezig kunnen zijn. Of het gaat om tijdelijke activiteitszones of min of meer permanente nederzettingen is nog niet vastgesteld. Vervolgonderzoek heeft hier nog niet plaatsgevonden.

Resultaten aanvullende boringen

Het originele rapport vermeldt dat het plangebied gelegen is in het zuidwestelijk zeekeleigebied. Ter hoogte van het plangebied lag gedurende de laatste ijstijd (Weichselien; ca. 115.000 - 10.000 jaar geleden) een delta waar voormalige stroomgordels van de Rijn en Maas uitmondde in zee. Door deze rivieren werd ter hoogte van Puttershoek grindrijk zand afgezet (bijlage 2). Vanaf het Holoceen (vanaf ca. 10.000 jaar geleden) ontstond - met name gedurende het subboreaal (ca. 5.000 - 2.900 jaar geleden) - door het warmere klimaat, een stijgende zee- en grondwaterspiegel en een inmiddels gesloten kustlijn een lagune achter de kust welke almaar zoeter werd. Onder deze omstandigheden werd in het onderzoeksgebied veen gevormd. Het veengebied werd doorsneden door verschillende rivierlopen- en geulen van de Rijn en Maas, welke door de tijd heen zich op natuurlijke wijze verlegd heeft (zie ook bijlage 2). Specifiek voor het onderzoek is de zuidelijker gelegen en eerder genoemde Putterhoekse Stroomgordel van belang, waarop laatneolithische sites zijn aangetroffen. De oriëntatie en ligging van de stroomgordel is goed te zien op de archeologische beleids- en verwachtingenkaart van de gemeente Binnenmaas, bijlage 3. Het plangebied bevindt zich aan de zuidoever van een vergelijkbare rivierloop. Dit is ook middels de boringen van 2010 vastgesteld, aan de hand van het voorkomen van oeverafzettingen. Verboom-Jansen & Wullink concludeerden dat het plangebied gelegen is op een inversierug van de voormalige Stroomgordel van Gorkem-Arkel (actief tussen 6.515 tot 5.590 jaar geleden; Berendsen & Stouthamer 2001, te zien in bijlage 2), dat uiteindelijk door inklinking van het omliggende veen hoger in het landschap kwam te liggen.

Tijdens het booronderzoek hebben Verboom-Jansen & Wullink geen archeologische indicatoren of bodems in de (oever)afzettingen aangetroffen. Zij verklaren: "Omdat er geen bodemhorizonten in de oeverafzettingen zijn aangetroffen en de oeverafzettingen geleidelijk overgaan in de bovenliggende komafzettingen, kan worden gesteld dat er sprake was van continue sedimentatie. Dit betekent dat de oeverwal geen aantrekkelijke bewoningsplaats vormde." De op de komafzettingen gelegen jongere oeverafzettingen zijn afkomstig van de Oude Maas en zijn vergraven.

De aanvullende boringen hebben hier geen andere kijk op gegeven. De sterk humeuze, bijna venige kleiafzettingen vanaf de basis van de boringen (ca. 4,00 m -Mv tot circa 3,00 m -Mv) gaan geleidelijk over in mineraalarm veen (komafzettingen). Dit indiceert geleidelijke vernatting van het gebied. Vastgesteld is bovendien dat de top van het veen (op circa 2,00 m -Mv in het zuiden van het plangebied, t.h.v. boring 1 tot circa 1,65 m -Mv ter hoogte van boorpunt 3) niet veraard is (c.q. geen bodemvorming kent). Het veen is erosief afgedekt door sterk siltige klei afzettingen (oever- c.q.

overstromingsafzettingen) van de Oude Maas. Deze lijkt grotendeels vergraven of verslagen, getuige de aanwezigheid van afgeronde (verspoeld) fragmentjes bouwpuin (figuur 2).

Figuur 2. Een vergraven c.q. verspoeld fragment bouwpuin (baksteen) op circa 50 cm –Mv (boring 2).

Conclusie en advies

Geconcludeerd kan worden dat de aanvullende gegevens niet gezorgd hebben voor nieuwe inzichten in de archeologische verwachting. Gezien de vergelijkbare landschappelijke situatie met de bekende laatneolithische sites ten zuidwesten van het plangebied is theoretisch gezien een hoge archeologische kans aanwezig op resten vanaf het Neolithicum t/m Nieuwe tijd. Echter het booronderzoek heeft uitgewezen dat het plangebied in een zone ligt dat te nat voor bewoning moet zijn geweest. Er zijn bovendien geen archeologische indicatoren (aardewerk, houtskool, bodemvorming) die wijzen op de aanwezigheid van een mogelijke vindplaats in het plangebied. Hiermee kan de archeologische verwachting, zoals Verboom-Jansen & Wullink reeds hadden gesteld, binnen het plangebied naar laag worden bijgesteld.

Ons advies is dan ook om het terrein vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Binnenmaas, om op basis van de resultaten van dit rapport een selectiebesluit te nemen.

Verder wijzen wij op de wettelijke verplichting (Erfgoedwet) om archeologische resten die ondanks het onderzoek tijdens graafwerkzaamheden worden aangetroffen, te melden bij de bevoegde overheid, in deze de gemeente Binnenmaas.

Geraadpleegde bronnen

Archeologische kaarten en databestanden

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2015.
- Archeologische verwachtingskaart, gemeente Binnenmaas (2009).
- www.ahn.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.planviewer.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.bodemloket.nl
- www.dinoloket.nl
- Beeldbank.cultureelerfgoed.nl

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2008. *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*, Assen.

Bosch, J.E. van den & H.H.J. Uleners, 2017. *Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven Bestemmingsplan Wijk van je leven, Deelplan 2 en 3, Groeneweg-Oogstlaan, Puttershoek, Gemeente Binnenmaas*, Heinenoord (SOB Research).

Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, en A.H. Geurts, 2012. *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta*, Utrecht.

Heijden, F.J.G. van der, M. van Dinter & S.B.C. Bloo, 1999. *Aanvullend Archeologisch onderzoek in Puttershoek, vindplaats 'de Grienden'*, Bunschoten (ADC-rapport 7).

Huizer, J., M. Benjamins, S. van der A, 2009. *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de Hoeksche Waard*, Klaaswaal (ADC-Heritage Rapport H-034).

Koekkelkoren, A.M.H.C. & S. Moerman, 2011. *Julianastraat, Puttershoek. Gemeente Binnenmaas. Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase*, Noordwijk (B&G rapport 1256).

Verboom-Jansen, M. & A.J. Wullink, 2010. *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Arent van Lierstraat te Puttershoek, gemeente Binnenmaas (ZH)*, Geldermalsen (ARC-Rapport 2010-223).

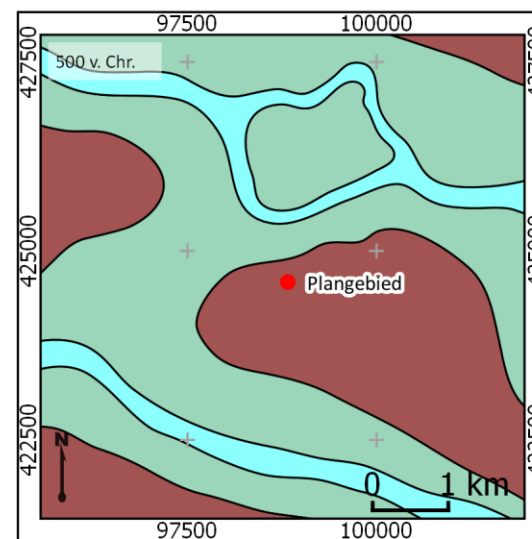
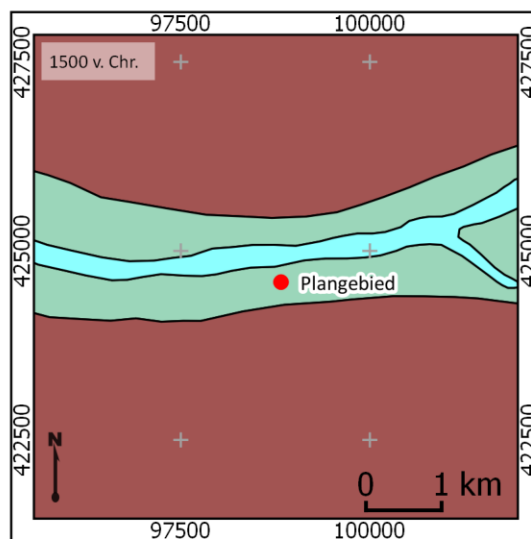
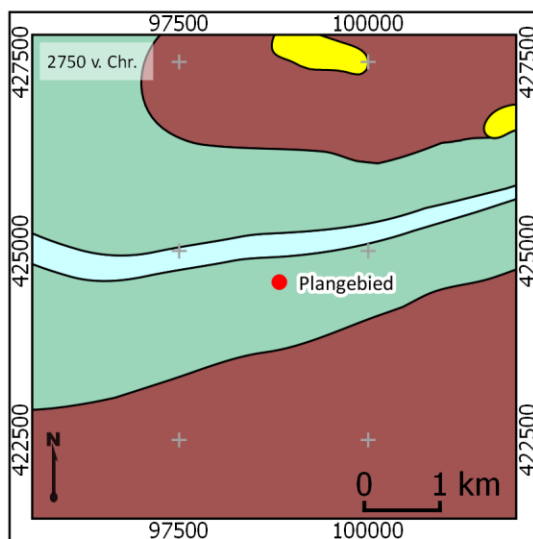
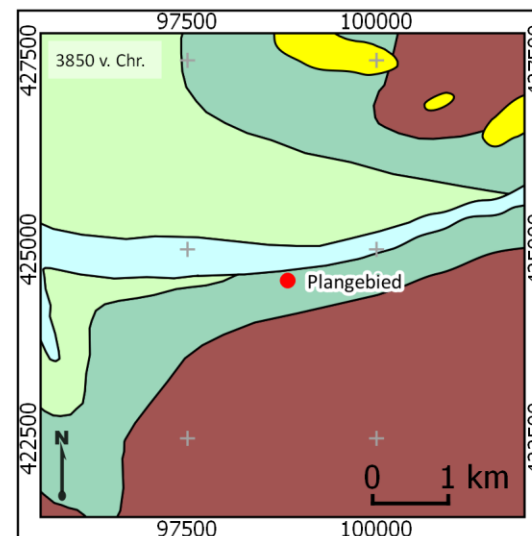
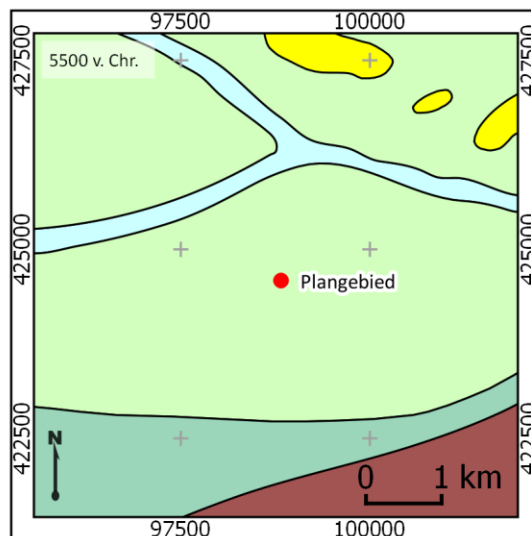
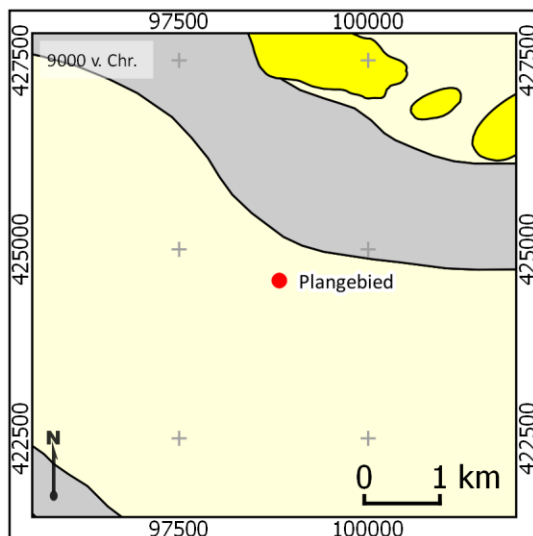
Vos, P.C./S. de Vries, 2015. *2e generatie paleogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0)*. sd, www.archeologieinnederland.nl.

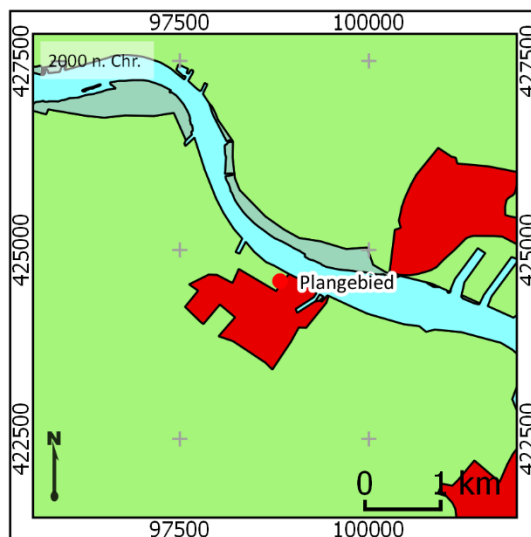
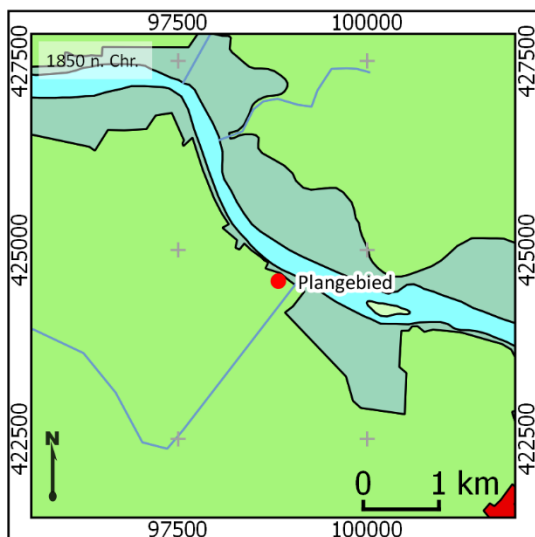
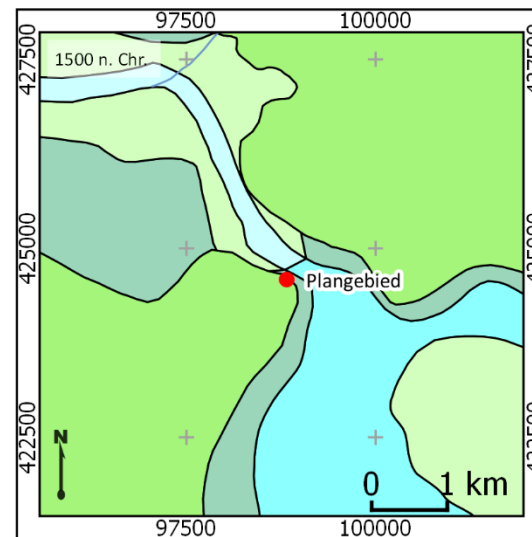
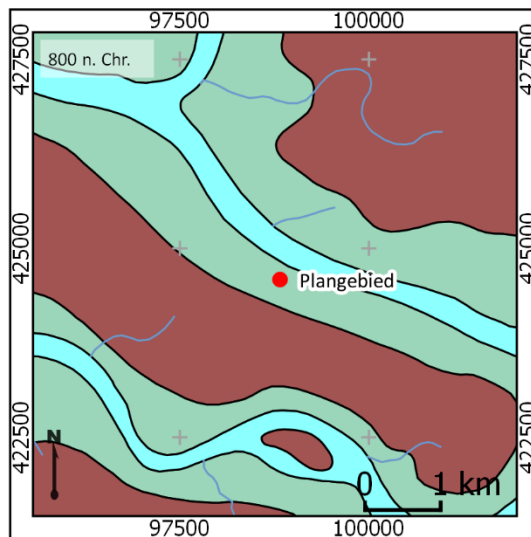
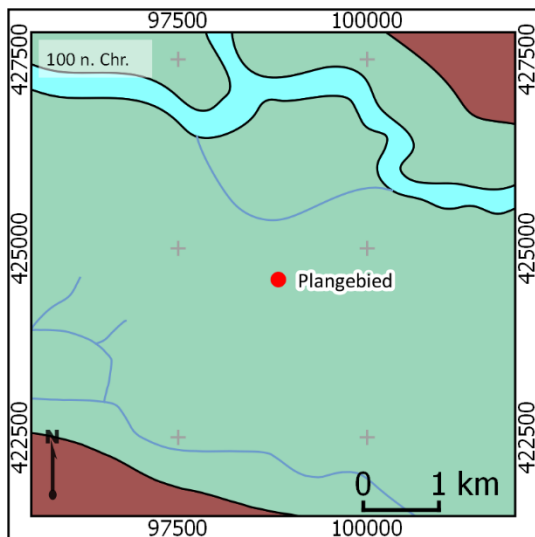
Wilgen, L.R. van, 2013. *Archeologische Opgraving. 'Waterberging Gereformeerde Kerk Puttershoek'*, Puttershoek, Gemeente Binnenmaas, Heinenoord (SOB Research).

Bijlage 1. Archeologische periode-indeling voor Nederland

Periode	Deel-/subperiode	Van	Tot
Recent		1945 na Chr.	2050 na Chr.
Nieuwe Tijd	Late-Nieuwe tijd	1850 na Chr.	1945 na Chr.
	Midden-Nieuwe tijd	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Vroege-Nieuwe tijd	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late-Middeleeuwen B	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late-Middeleeuwen A	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen D	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen C	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen B	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen A	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse tijd B	350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse tijd A	270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse tijd B	150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse tijd A	70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse tijd B	25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse tijd A	12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late-IJzertijd	250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege-IJzertijd	800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late-Bronstijd	1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege-Bronstijd	2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	-	300.000 BP

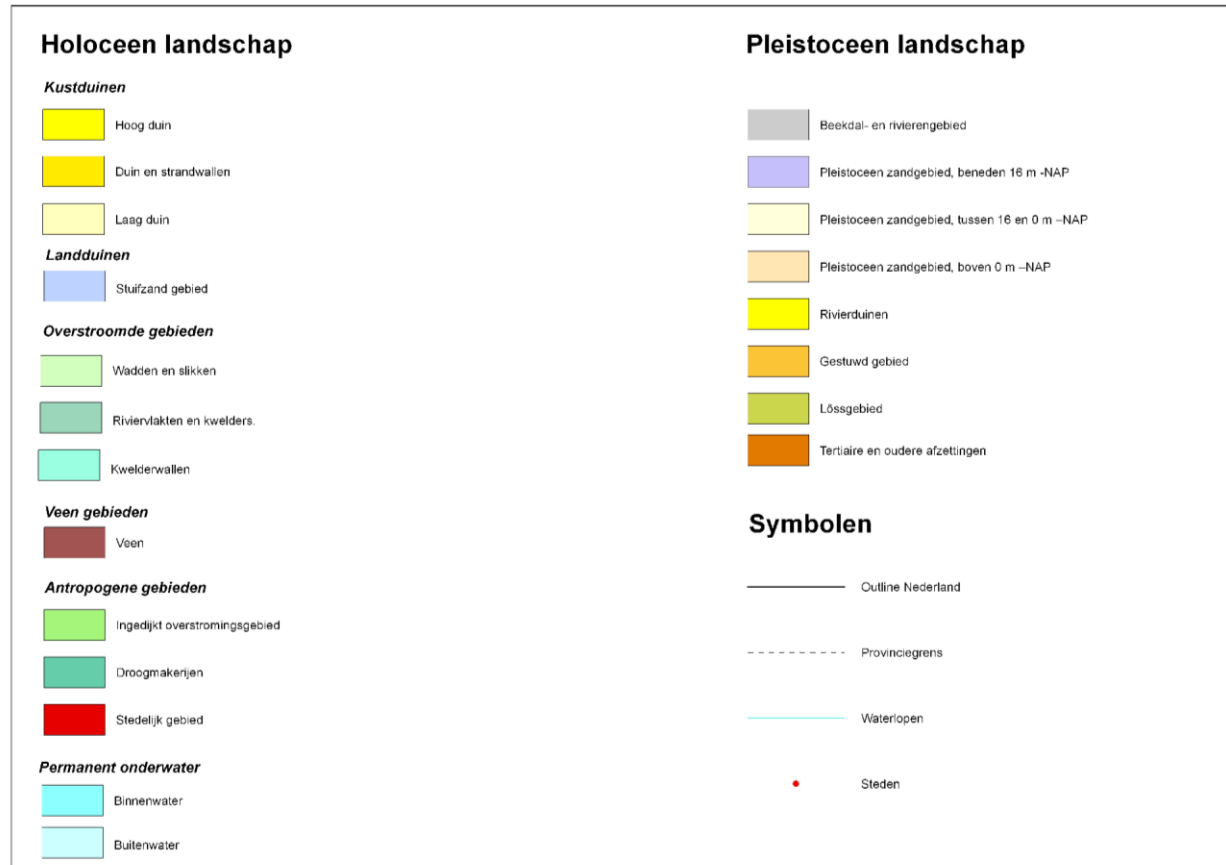
Bijlage 2. Paleogeografische kaarten

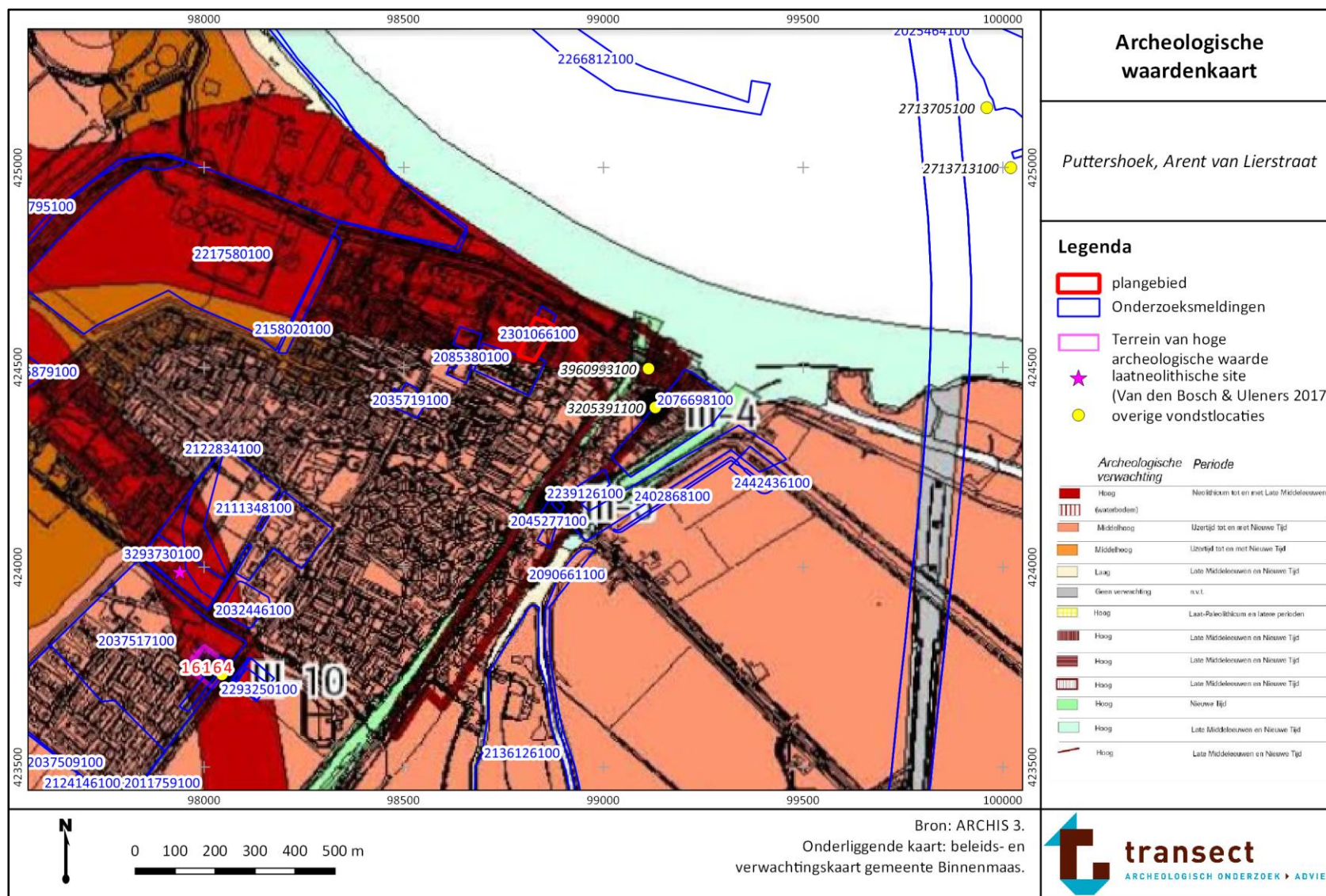

Legenda bij de paleogeografische kaarten

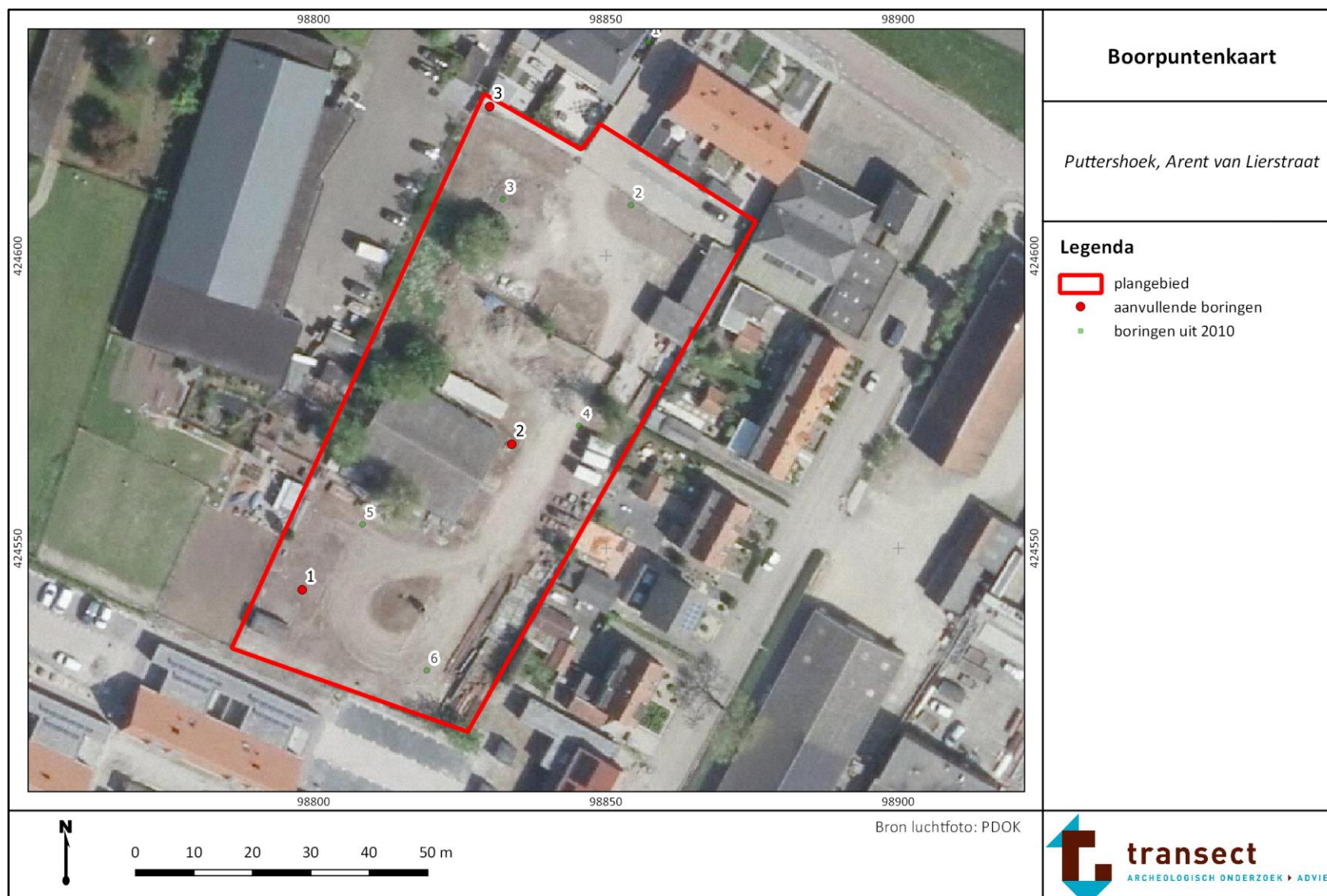
Bron: Vos & De Vries (2015)

Bijlage 3. Archeologische waardenkaart

Bijlage 4. Boorpuntenkaart

Bijlage 5. Boorfoto's

Boring 1: 0-200 cm –Mv.

Boring 1: 200-300 cm –Mv.

Boring 1, 300-400 cm –Mv.

Boring 2: 0-200 cm –Mv.

Boring 2: 200-300 cm –Mv.

Boring 2, 300-400 cm –Mv.

Boring 3: 0-200 cm –Mv.

Boring 3: 200-300 cm –Mv.

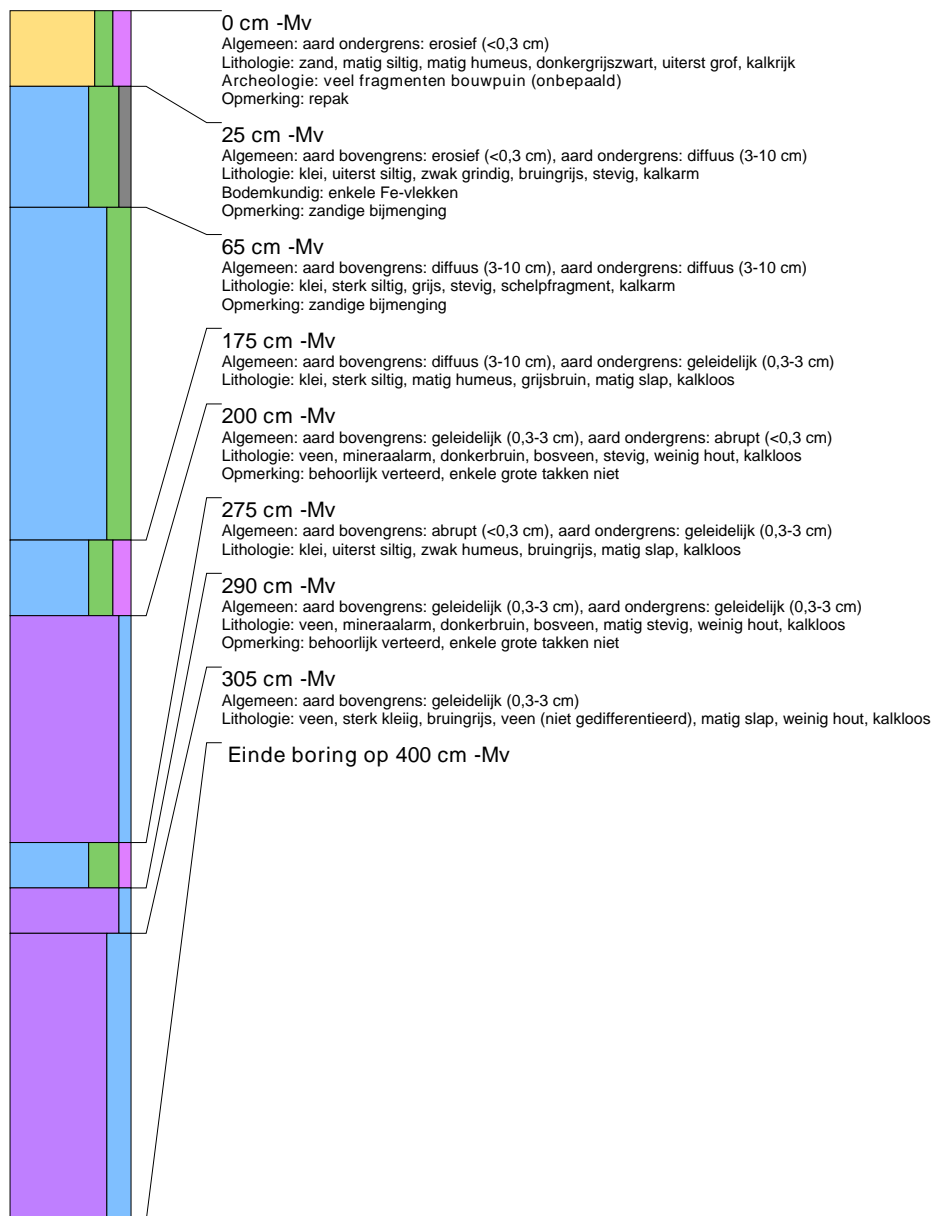

Boring 3: 300-400 cm –Mv.

boring: PUTTHO-1

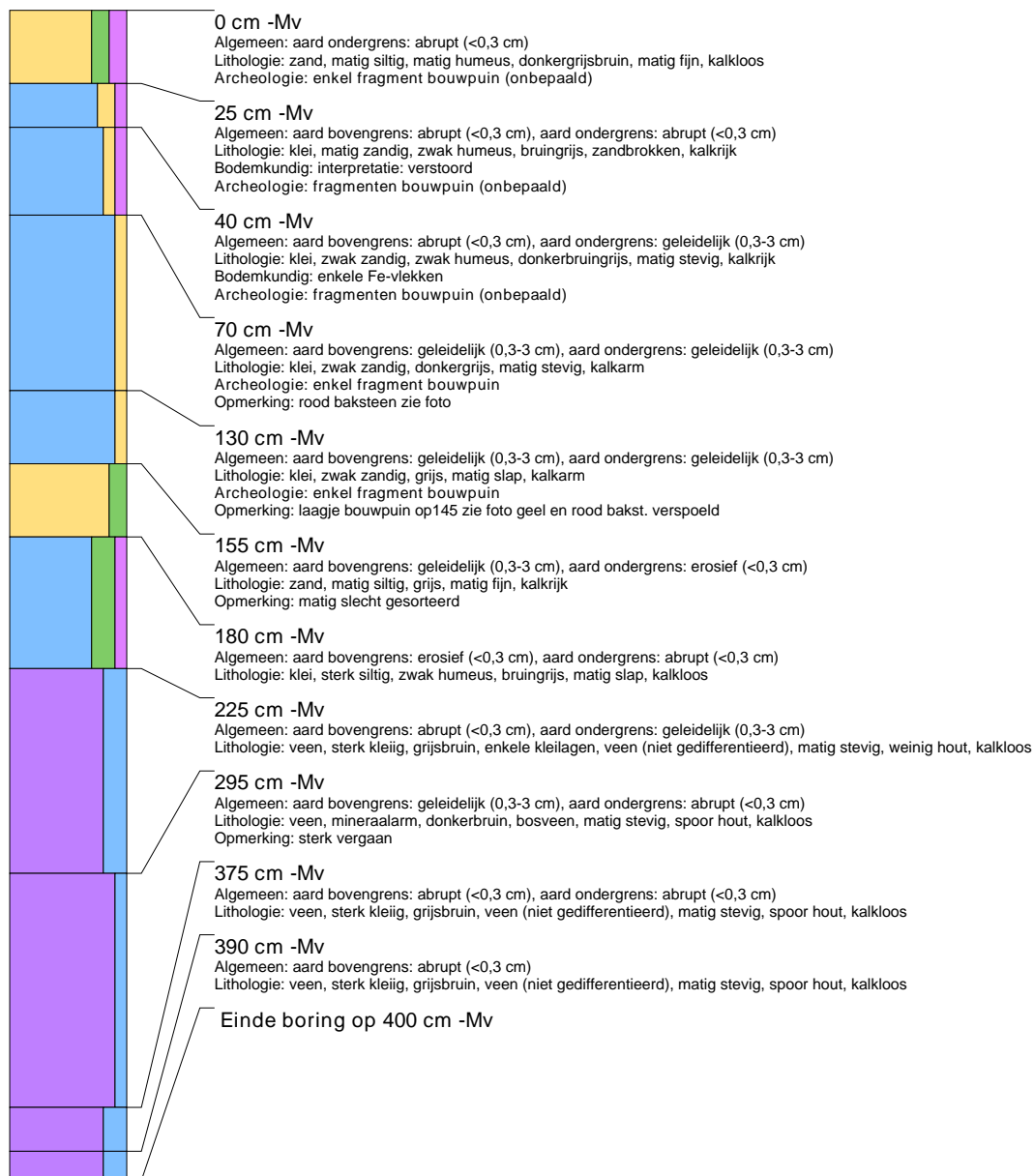
beschrijver: MS, datum: 27-7-2017, landgebruik: braak, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Binnenmaas, opdrachtgever: SRO, uitvoerder: Transect

boring: PUTTHO-2

beschrijver: MS, datum: 27-7-2017, landgebruik: braak, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Binnenmaas, opdrachtgever: SRO, uitvoerder: Transect

boring: PUTTHO-3

beschrijver: MS, datum: 27-7-2017, landgebruik: braak, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Binnenmaas, opdrachtgever: SRO, uitvoerder: Transect

